

Eörsi István

A mellény újragombolása

„Ha egy mellény rosszul van begombolva, akkor előbb teljesen ki kell gombolni, mert csak ezután gombolhatjuk be jól” – ezt a Deáktól kölcsönzött bölcsességet ismételte szivarfüstje mögül Lukács György, ahányszor Kádárék felemás reformtervekkel hozakodtak elő. Ő ugyanis hitt még a rendszer reformálhatóságában. Én az asztal túldoldalán egyre inkább úgy vélem, hogy azt a mellényt a gombok tartják össze: ha kigombolnánk, szétesne jóvátehetetlenül.

A módszer azonban, amelyre a mellénymetafora buzdít, egy életre megnyerte tetszésemet. A rosszul begombolt mellényt ki kell teljesen gombolni, mielőtt mindenki ujjal mutogatna rá; és ha emiatt szétesik, akkor – és ez éppen a szovjet mintára épült rendszerek bukásának tanulsága – meg sem érdemli, hogy egyben maradjon.

A Szabad Demokraták Szövetsége: rosszul begombolt mellény, de olyan, amely nem esne szét, ha kigombolnánk. Ha nem volnék arról meggyőződve, kiléptem volna belőle, és nem írnám ezt a cikket. Azért nem esne szét, mert szükség van rá: az egyetlen olyan párt vagyunk, mely polgárosított társadalmat akar, mégpedig olyat, amelyben a polgár nem a Noszty-unokák és nem a Kádár-tenyésztet lelkületéből eredezteti ethoszát.

Amióta az úgynevezett Tocsik-ügy kirobbant, demokráciánk botránytörténetében először irányult a figyelem reflektora, és mi ott állunk a már rosszul begombolt mellényben. Alig várjuk, hogy lemenjen rólunk a fény, és akkor majd a homályban átgombolkozunk; de mivel nem gombolkozunk át, hanem várunk, a reflektorfény sem megy le rólunk.

Már e botrány kitörése előtt is tudhattam volna korábbi, elmismásolt botrányokból, hogy a jelenlegi körülmények között okos politikuskok és üzletemberek elhitetik magukkal: legfőbb kincsünk, a többpártrendszer érdekében szent kötelességük a család. Megfelelő pártfinanszírozási törvény híján ugyanis nem tarthatnánk szabad választásokat, ha néhány önzetlen közéleti szereplő a demokrácia további virulása érdekében nem venné magára a pártok illegális finanszírozásának bűnét, és néhány vállalkozó – szintén e nemes célért – nem volna hajlandó zsebre vágni néhány száz milliót. Szorgalmazni lehetne persze egy pártfinanszírozási törvényt, amely esélyt adna a demokráciának a tisztességes működésre; de mivel minden ilyen javaslat demagógiát és közutálatot váltana ki, a pártok inkább rejteketakat, hátsó bejáratokat keresnek.

Szerintem a sikerdíjbotrány nem oka, hanem következménye egy már kibontakozott erkölcsi válságnak. A rendszerváltás különféle parancsnoki posztjain, továbbá az érdekelték körében és a közvélemény irányítói között ugyanis felülkerekedett az a vélemény, hogy az átmenet a piacgazdaságra szükségképpen rút folyamat, így hát minél gyorsabban túl kell esnünk rajta. És ha az egész folyamat rút, miért kifogásoljuk egyes mozzanatait? E logika bajnokai ily módon minden visszaélésre a szükségszerűség pecsétjét ütötték. Ez a gyakorlat csak cinikusan képviselhető, és csak rezignáltan vehető tudomásul. Talán épp az így gerjedő cinizmus és rezignáció a ludas abban, hogy nem hozták meg mindmáig a nagy lopásokat akadályozó törvényeket, például nem választot-

„Amióta az úgynevezett Tocsik-ügy kirobbant, demokráciánk botránytörténetében először irányult ránk a figyelem reflektora, és mi ott állunk a már rosszul begombolt mellényben. Alig várjuk, hogy lemenjen rólunk a fény, és akkor majd a homályban átgombolkozunk; de mivel nem gombolkozunk át, hanem várunk, a reflektorfény sem megy le rólunk.”

ták el egymástól a politikai és a vállalkozói szférát és nem gondoskodtak a pályázatok ész- és sportszerű feltételeiről sem. Csak rajta, rajta! Jogászok és újságírók az ártatlanság védelmére vagy a kapitalizmus természetére hivatkozva még a gazdasági bűncselekmények nyilvános firtatását is kárhoztatják. Aczél Endre például a sikerdíjak körüli vizsgálódást „legigazibb szocializmus”-nak nevezte, „ahol is a felháborodott tömegek megpróbálják kipiszkálni a zsebéből a pénzt, akinek volt szerencséje szerencsésnek lenni. (Az ember ugyanis olyan, hogy nem szereti, ha a szomszédnak véletlenül egy kicsit több jut, mint neki)” (Kiemelés tőlem, E. I.)

A nagyhatalmú döntéshozóknak és klienseknek a csínytevéséről és ezek hozadékáról nekünk, de nem avatott állampolgároknak fogalmunk sem lehet. Egy igen mérvadó üzletembertől hallottam, hogy Tocsik rongyos 804 millióját vagy kétezer kétes ügyben überolták már. Megdöbbenő állítását én nem tudom ellenőrizni, ezért alkudozásra is hajlandó vagyok, legyen csak ezer vagy ezeröttszáz – de akármennyi is, annyi bizonyos, hogy a mi kis kapitalista transzformációnk elviselhetetlenül züllött formák között megy végbe. Ez más megvilágításba helyezi ennek a sikerárgazatnak – a privatizációnak – a győzelmi jelentéseit. A diadalmas adatok a viszájakra fordulnak, ha az emberek úgy érzik, hogy nem ilyen-olyan gazdasági kényszerek miatt, és nem is a jövőbeli felemelkedés érdekében szegényednek, sőt nyomorodnak el, hanem kormánypárti funkcionáriusok által támogatott szemérmetlen nyereszkekődők fékezhetetlen étvágyának következtében.

Pető Ivántól távol áll a habzsolók cinizmusa. Mint a kisebb koalíciós párt vezetője hamar felismerte: a makrofolyamatok irányát befolyásolhatjuk ugyan – ezért vagyunk a koalícióban –, de konkrét menetükbe alig szólhatunk bele. Ez a tudat keserű rezignációval tölti el. Feltételezem, hogy az ÁPV Rt. körüli disznóságokat is így szemlélte, legfeljebb azt remélte egy ideig, hogy mi tisztán kerülünk ki belőle.

Aztán ránk fröccsent egy jó adag sár. Az MSZP, mely messze leköroztve bennünket a botrány igazi hőse, nyugodtan állítja, hogy ma született bárány a tocsikság mezején. Szokai nem nyilatkozik és eltűnik elegánsan a barátai által habart ködben. Suchman azt hablatyolja a hites írászakértők korában, hogy nem ő írta alá azokat a leveleket, amelyeket aláírt. Boldvai pénztárnok olyan öntudatos pimaszsággal lép fel a parlamenti vizsgálóbizottság előtt, mintha ezzel letörölhetné a tények vizdó ujját. A miniszterelnök kijelenti, hogy régi jó emberét, Szokait nem is ő nevezte ám ki, hanem a koalíciós partner, vagyis Kuncze Gábor meg egy anonim miniszterelnökségi hivatalnok. Előbb Horn hallgatják ki, aztán Petőt. Horn pártelnöki minőségében a kormány vétlenségét hangsúlyozza. Deutsch Tamás bizottsága – ah, minő véletlen! – az MSZP érdekelttségére rá sem kérdez, nem hangzik el Boldvai neve, sem az Arány Rt. a maga 230 millió 613 ezer 961 forintos részesedéssel. A még hiányzó 180 millió forint tikkait sem bolygatja senki. Aztán jön az SZDSZ elnöke, és – ah, minő véletlen! – az összes érdekelt SZDSZ-közel személy és vállalat részletesen pel-

lengérré állítatik. A pártatlan Deutschnak, aki Hornnal szemközt hallgat, mint a csuka, Pető látán – ah, minő véletlen! – fűrgén megcsere a nyelve. Hja, jövőre választások lesznek Magyarországon, Pető pedig úgy tesz, mintha a bizottság csakugyan kizárólag az igazság felderítésében volna érdekelt.

Egyébként örülök neki, hogy nem utánozta Horn és Boldvai stílusát. Tőlük ezt a hangnemet szokta meg évtizedek óta az ország – ők voltak itt mindenek az urai, azt tették és mondták, amire kedvük szottyant, és ezért az érdeklődők még ma is úgy hallgatják égbekiáltó lódtársaikat, mint Mikes Kelemen annak idején a tenger mormolását. Nem hisznek nekik, de nem is csalódnak bennük: azt nyújtják, ami várható volt tőlük. Pető nyilvánvalóan nem lehetett volna így fel, sem alkati okokból, sem a szabad demokraták tradíciói miatt.

Ezek a tradíciók fordulnak most ellenünk. Tőlünk teljes Tocsik-mentességet vártak. Tagságunk és a velünk rokonszenvezők nem fogadhatják el, hogy a jelek szerint nemcsak kormányozni, hanem lopni is együtt próbáltunk – akármilyen szinten – a szocialistákkal. Ebből a szempontból sorsunk a Fideszre rímel. A székházügy miatt az MDF-ben kevesen csalódtak, mert ugyan ki várhatna mást Lezsák- és Boross-féle államférfiaktól. De a fiatal demokratáknak nem bocsátották meg, hogy úgy viselkedtek, mintha se fiatalok nem lennének, se demokraták. Áder János, aki szokása szerint Orbán pajzsának megisztelő szerepében tündökölt, eltekintett a titkosított galadélag politikai és erkölcsi vonatkozásaitól, és kizárólag a Fidesz jogi értelemben vett ártatlanságát próbálta bizonygatni. (Más lapra tartozik, hogy Orbánék aztán, az MDF-fel összefogva, még az ügy jogi kivizsgálását is meggátolták, és – ellentétben a jelenlegi botrány hőseivel – a Tocsiknál jóval tetemesebb lopadékok sem fizették mindmáig vissza.) Az érintettek hallani sem akartak arról, hogy még egy jogszerű erkölcsi botlásnak is vészjós politikai következményei lehetnek. Itt van például Gary Hart esete. A demokráta párti politikus 1988-ban csak egy kis légyottot próbált letagadni, nem tudva, hogy magukat újságíróknak becéző ripókók egy kamerát rejtettek el szállodai szobájában, és máris tovaszálltak az elnöki álmok, holott a mi kultúrkörünkben sem a hazugság, sem a kurválkodás nem szankcionálható jogilag.

Áder annak idején elkeserített érveinek erkölcsi igénytelenségével. Ezúttal persze még kevésbé lehetek boldog Pető Ivánt hallgatva, amint belebojnyolódik mindenféle jogi magyarázkodásokba. Fellépéseiből defenzív rosszkedv árad. Ennek – mint azt január 26-án az SZDSZ országos tanácsának ülésén kifejtettem – tulajdonképpen örülhetnénk is. Eddig azt mondtuk, hogy az SZDSZ az egyetlen olyan párt, amelynek kétségkívül tiszta a keze. Most legalább azt mondhatjuk még, hogy az egyetlen olyan párt vagyunk, amely képes a lelki-furdalásra. Ez vigasz ugyan, de örömtelen.

Kevésé felemelő helyzetünkben nem segít ki a rezignáció. Ez a lelkiállapot, kiváltképp, ha felülről árad, ragályos és bénító hatású. Tudnivaló még róla, hogy pusztá elhatározással nem szüntethető meg. Meggyőződésem, hogy a Szabad Demokraták Szövetsége csak akkor maradhat számottevő politikai erő, ha búcsút int rosszkedvének és megtalálja önbizalmát. Tisztesség, tehetőség és érdem önmagában nem ér célt, ha „Tudnánk, mernénk, tennénk” – feltételes módba hátrál pátoszunk. A választásig meg kell teremtenünk régi közérzetünk erkölcsi, politikai és szervezeti feltételeit. És ezzel visszatértem a rosszul begombolt mellény példázatához.

Pápai Gábor rajza